

Alexander de Grote en de filosofen

Beschrijving

Alexander de Grote staat bekend om de bouw van een van de grootste rijken uit de geschiedenis, dat zich uitstreckte van zijn geboortestreek *Macedonië* tot aan de noordwestelijke regio's van India. In zijn korte leven ontmoette Alexander enkele van de grootste denkers uit die tijd. Hij kreeg les van *Aristoteles*, ontmoette de beroemde cynicus *Diogenes* en sprak later met oosterse wijzen. Deze filosofische ontmoetingen hebben hem waarschijnlijk op verschillende manieren gevormd en bijgedragen aan de mythen en legenden rond zijn regering.

Als jongeman werd Alexander vaak omschreven als onbuigzaam en koppig, niet bereid zich gemakkelijk te onderwerpen aan gezag, of dat nu van zijn vader of zijn leraren kwam. *Plutarchus*, de Griekse historicus uit de eerste eeuw n.Chr., schrijft in zijn boek *Leven van Alexander* dat *Philippus II* van *Macedonië*, toen hij de onafhankelijke aard van zijn zoon herkende, al snel beseftte dat directe bevelen vaak op weerstand stuitten. In plaats daarvan moest er met *Alexander* onderhandeld worden voordat hij het gezag van iemand anders accepteerde.

Aristoteles

Begrijpend dat zijn opleiding een leraar met uitzonderlijke bekwaamheid vereiste, zocht *Philippus* contact met *Aristoteles*, een briljante leerling van de filosoof *Plato*. In die tijd was *Aristoteles* nog niet de beroemde filosoof die hij later zou worden, maar hij had al een indrukwekkende reputatie opgebouwd als een vooraanstaand denker. Door hem aan te nemen, hoopte *Philippus* dat *Aristoteles* zijn brede kennis en *Helleense* idealen zou overbrengen op de toekomstige *Macedonische* koning.

Hoewel we niet met zekerheid kunnen zeggen welke invloed *Aristoteles* op zijn leerling had, zijn er verschillende interessante parallellen in *Alexanders* latere leven die mogelijk hun oorsprong vinden in de lessen met *Aristoteles*. Die lessen hebben zeker bijgedragen aan de verrijking van het verhaal over *Alexander* als filosoof-koning, dat zich na zijn dood in de literatuur en geschiedenis zou ontwikkelen.

Hoewel er geen bronnen zijn die hun tijd samen beschrijven, weten we dat *Alexander* van zijn geschatte 13e tot 16e levensjaar bij *Aristoteles* studeerde in *Mieza*, een afgelegen heiligdom in *Macedonië*. *Plutarchus* beschrijft *Alexanders* vroege opleiding onder *Aristoteles* als volgt: de Griekse

filosoof zou *Alexander* een breed en rigoureuus curriculum hebben bijgebracht, dat zijn eigen diverse interesses weerspiegelde. De toekomstige koning studeerde waarschijnlijk filosofie en ethiek, politiek en retorica, literatuur en mythologie, evenals militaire strategie en logica ?? onderwerpen die aansloten bij *Alexanders* behoefte aan gefundeerde argumentatie en debat.

default watermark

Aristoteles kweekte bij *Alexander* een diepe interesse in niet alleen de *Griekse* literatuur en filosofie, maar ook in de opkomende wetenschappelijke studies van die tijd. *Aristoteles* had een interesse in botanie en zoölogie, die hij waarschijnlijk deelde met zijn student, en *Alexander* zette deze interesses voort tijdens zijn latere veldtochten – waarin hij veel aandacht besteedde aan het verzamelen van wetenschappelijke en geografische kennis. Hij gaf zijn officieren, waaronder *Callisthenes*, zijn hofhistoricus, opdracht om nieuwe planten- en diersoorten die ze tijdens zijn veroveringen tegenkwamen te documenteren en stuurde talloze exemplaren terug naar *Griekenland* om te worden bestudeerd.

Bovendien zou *Aristoteles* *Alexanders* bewondering voor de *Ilias* hebben aangewakkerd, wat zijn identificatie met *Achilles*, van wie hij beweerde dat hij van moederskant afstamde, verder aanwakkerde. Een van *Alexanders* generaals beweerde dat hij altijd sliep met een dolk en een exemplaar van de *Ilias* – naar verluidt geschonken door *Aristoteles* – onder zijn kussen. Deze interesse droeg er waarschijnlijk aan bij dat *Alexander* zichzelf als een heldhaftige figuur zag, vergelijkbaar met de helden van *Homerus*. Het wakkerde zijn verlangen om zijn vader en landgenoten te overtreffen verder aan en bezorgde hem net als zijn jeugdhelden ongeëvenaarde glorie.

Alexander en de integratie van onderworpen volkeren

Alexander staat vaak bekend om zijn inspanningen om de door hem veroverde gebieden te integreren in plaats van er alleen maar over te heersen. In dit opzicht lijkt hij te zijn afgedwaald van de leer van zijn mentor. *Plutarchus* schrijft in *Over het fortuin of de deugd van Alexander* dat *Aristoteles* *Alexander* instrueerde de *Grieken* te behandelen alsof hij hun leider was en andere volkeren alsof hij hun meester was, en hen in feite te behandelen alsof ze planten of dieren waren. *Plutarchus* beweert dat *Alexander* dit advies niet opvolgde en zichzelf in plaats daarvan beschouwde als een – door de hemel gezonden gouverneur – en – bemiddelaar voor de hele wereld –, die mannen samenbracht en hen in één gemeenschap verenigde.

Gedurende zijn regering nam *Alexander* *Perzische* gebruiken over en moedigde hij huwelijken tussen zijn officieren en *Perzische* edelvrouwen aan, wat werd geïllustreerd door de massale bruiloft in Susa in 324 v.Chr. Hij trouwde zelf met *Stateira II* en *Parysatis*, de dochters van de *Perzische* leiders *Darius III* en *Artaxerxes III*.

Alexanders exacte overtuigingen en bedoelingen zijn ons onbekend, maar het lijkt aannemelijk dat deze beslissingen voortkwamen uit de praktische noodzaak om een – enorm rijk te consolideren en te besturen. Deze houding wordt vaak voorgesteld als een verwijdering van zijn leermeester *Aristoteles*, maar waarschijnlijk was *Aristoteles* toen al niet meer de spil in *Alexanders* leven.

Ondanks de opvallende betekenis van hun ontmoeting (zeker voor latere lezers), noemt *Aristoteles* *Alexander* nooit rechtstreeks in zijn werken, noch verwijst hij zelfs maar naar zijn tijd in *Macedonië*.

Diogenes

Een van de bekendste anekdotes over *Alexander* is die van zijn ontmoeting met de filosoof *Diogenes*, die wordt beschouwd als een van de grondleggers van het cynisme. *Cynisme* als filosofie legde

voornamelijk de nadruk op het afwijzen van oppervlakkige verlangens – zoals macht, bezittingen en de eigen reputatie – ten gunste van een leven van eerlijkheid, vrijheid en ascese. Cynici geloofden dat geluk voortkwam uit het terugbrengen van het leven tot de essentie en het niet in het najagen van materiële bezittingen of persoonlijke glorie.

Plutarchus vertelt het verhaal van *Alexanders* ontmoeting met *Diogenes* in *Korinthe*, circa 336-335 v.Chr. De ontmoeting zou hebben plaatsgevonden kort nadat Alexander door de *Korinthische Liga* tot leider van de *Griekse* staten was uitgeroepen, terwijl hij zich voorbereidde op zijn grote veldtocht tegen *Perzië*.

Plutarchus schrijft dat veel staatslieden en filosofen naar *Alexander* kwamen om hem te feliciteren, en dat hij verwachtte dat de filosoof *Diogenes* zich onder hen zou bevinden. *Diogenes* schonk *Alexander* echter blijkbaar geen aandacht en deed geen enkele moeite om hem op te zoeken. Nieuwsgierig ging *Alexander* op zoek naar *Diogenes* en vond hem luierend in de zon. Het is bekend dat toen *Alexander* vroeg of hij iets voor hem kon doen, *Diogenes* eenvoudig antwoordde: –Ja, ga uit mijn zon staan.– *Plutarchus* schrijft dat *Alexander* zo onder de indruk was van dit antwoord en de stoutmoedigheid van deze man zo bewonderde dat hij tegen zijn volgelingen zei: –Maar waarlijk, als ik niet Alexander was, zou ik *Diogenes* zijn.–

Alexander en Diogenes, door Louis de Silvestre, rond 1750. Bron: The Hood Museum of Art

Zoals veel van dergelijke verhalen over *Alexander* is het mogelijk dat dit verhaal meer anekdotisch dan historisch is. Hoewel het zeer wel mogelijk is dat de twee elkaar ontmoetten, past het verhaal misschien te goed in de traditie van filosofische anekdotes die bedoeld zijn om een â??â??morele les te benadrukken om volledig historisch te kunnen zijn.

Tijdens zijn korte leven voerden *Alexanders* veldtochten hem van *Macedonië* door het *Perzische Rijk* en verder, waarbij hij dynastieën omverwierp, steden stichtte en uiteindelijk helemaal tot in *India* doordrong. Verschillende oude bronnen beschrijven *Alexanders* ontmoeting met de *gymnosofisten*¹, een *Griekse* term die in brede zin van toepassing was op *Indiase* asceten die een leven van extreme eenvoud en filosofische reflectie leidden.

Plutarchus beschrijft hoe *Alexander* tien *gymnosofisten* gevangen nam die betrokken waren geweest bij een opstand tegen hem. Ze zouden wijs en beknopt zijn geweest in hun antwoorden op vragen, en *Alexander* besloot dit op de proef te stellen. Hij legde hun een reeks raadsels voor en verklaarde dat degene die het eerste foute antwoord gaf, ter dood gebracht moest worden. Nadat hij alle vragen had gesteld, werd het duidelijk dat volgens zijn eigen regels geen van de *gymnosofisten* terechtgesteld kon worden, aangezien ze allemaal bevredigende antwoorden hadden gegeven.

Dandamis

Arrianus, een *Griekse* historicus en staatsman die in de 2e eeuw n.Chr. leefde, vertelt in *Boek VII* van zijn *Anabasis van Alexander* over *Alexanders* ontmoeting met een van de oudste *Indiase* filosofen, een man genaamd *Dandamis*.

Dandamis weigerde *Alexander* te ontmoeten toen zijn aanwezigheid werd gevraagd en stond ook geen van zijn volgelingen toe dat te doen. Hij zei dat hij niets van *Alexander* wilde, omdat hij al tevreden was met wat hij had, en dat de rusteloze en eindeloze omzwervingen van *Alexanders* eigen dienaren hem niet aanspraken. Hij verklaarde dat het land waarin hij woonde voldoende voor hem was en dat hij na zijn dood uit zijn lichaam zou worden verlost, zonder dat hij nog langer in materiële rijkdom zou kunnen delen.

Arrianus vertelt ook een verhaal waarin *Alexander* een groep *Indiase* filosofen tegenkomt terwijl ze wandelen in een open weide, waar ze veel tijd doorbrachten. Toen ze de veroveraar zagen, begonnen ze met hun voeten op de grond te stampen. *Alexander* vroeg zich af wat de betekenis van dit gedrag was. *Arrianus* citeert het antwoord van één man: â??O koning *Alexander*, ieder mens bezit net zoveel aarde als dit waarop wij zijn gestapt; maar u, slechts een mens zoals wij, bent, afgezien van uw bemoeizucht en arrogantie, zo'n groot deel van de aarde vanuit uw eigen land overwoekerd, waardoor u uzelf en anderen in de problemen hebt gebracht. En toch zult ook u spoedig sterven en slechts zoveel aarde bezitten als voldoende is om uw lichaam in te begravenâ??

Net als *Diogenes* weigerden deze wijzen zich te laten imponeren door *Alexanders* macht. Hun ascetisme contrasteerde scherp met zijn grenzeloze ambitie, die de vergankelijkheid van materiële rijkdom en verovering benadrukte. Aangezien deze verhalen zich afspelen vlak voor zijn vroege dood in *Babylon* in 323 v.Chr. en de geleidelijke desintegratie van zijn rijk, bevatten ze een gevoel van tragische ironie, die *Alexanders* dreigende ondergang voorspelt.

¹ Een **gymnosofist** (vrij vertaald: naakte filosoof) was een Indische filosoof die een radicaal ascetische levensstijl nastreefde en kledij en zelfs voedsel beschouwde als een inbreuk op de

zuiverheid van het denken.

Datum aangemaakt

2025/07/08

default watermark